Přečtěte si příběh profesora Arnolda Jiráska, velitele největší „bílé barikády“ při Pražském povstání

6.5.2026 - Jindřich Marek | Vojenský historický ústav Praha

Hrdiny bojů na barikádách Pražského povstání nebyli jen povstalci se zbraní v ruce, ale také ženy a muži v bílých pláštích s červeným křížem na rukávu – sestry, lékaři, zdravotníci i saniťáci. Raněným pomáhali často s nasazením vlastního života.

Historik Vojenského historického ústavu Praha Jindřich Marek, který se Pražským povstáním dlouhodobě zabývá, označuje fungování zdravotní složky protektorátní protiletecké ochranné policie za naprosto perfektní. Přečtěte si profil legendy české medicíny profesora Arnolda Jiráska, jehož oddělení zmiňují i hlášení velitelství Bartoš.
Činnost zdravotnického personálu připomíná také diorama na výstavě „1945 – Voláme všechny Čechy!“ v Armádní muzeum Žižkov, která končí v neděli 10. května.

Symbolem květnového povstání v Praze v roce 1945 se stala barikáda z dlažebních kostek. Vedle bojujících povstalců se zbraní v ruce sehrály však velice významnou roli „bílé barikády“ v podobě bílých plášťů lékařů, zdravotních sester a saniťáků, kteří s nasazením svých životů během bojů zachránili stovky životů. Do povstání šli s prvním raněným a ve chvílích, kdy Pražané jásali nad koncem války, jejich boj v operačních sálech ještě řadu hodin i dní pokračoval…

Vojenský odboj počítal při přípravách povstání v Praze ve svých plánech se zdravotní složkou uniformované, avšak neozbrojené, protektorátní protiletecké ochranné policie (Luftschutzpolizei – česká zkratka PO), určené k dozoru a provádění záchranných prací po bombardování. Do této organizace, která navazovala na československou Civilní protileteckou ochranu (CPO) a v roce 1941 byla začleněna do německého systému Luftschutzpolizei (zkráceně Luftschutz) byli od 1. října 1943 povoláváni studenti i starší muži české národnosti k hasičským, asanačním a zdravotním složkám. Byli k těmto úkolům uniformováni, kasernováni a podrobeni výcviku. Záhy PO v Praze dosáhla počtu 4 200 osob.

Přestože povstání vypuklo v sobotu 5. května 1945 spontánně a muselo se improvizovat, zdravotní služba PO za povstání fungovala skutečně perfektně. Například v I. policejním úseku šest záchranných stanic PO s 207 lůžky a 12 lékaři, 37 dobrovolnými sestrami Červeného kříže a 40 saniťáky ošetřilo během bojů 573 raněných!

Válečný chirurg

Velkou zásluhu na koordinaci povstalecké zdravotní služby od pohotovostí PO, soukromých ordinací až po velké pražské nemocnice měl generál zdravotnictva v. v. MUDr. Klement Zrůnek (1881–1959), který projevil dostatečný organizační talent a svého úkolu se jako přednosta zdravotní složky Vojenského velitelství Velké Prahy „Bartoš“ chopil velice energicky a doslova s mladistvým elánem. Autor první československé učebnice vojenské hygieny a epidemiologie dorazil do Bartolomějské ulice bojujícími ulicemi sice až v 19. 45 hod., ale služba i struktura PO pro něj nebyla ničím neznámým, protože předtím působil ve funkci zástupce velitele zdravotní organizace PO.

Zatímco zdravotníci PO poskytovali raněným bojovníkům důležitou první pomoc, tíha starosti o těžce zraněné povstalce ležela na velkých českých nemocnicích na Vinohradech, Bulovce, Motole apod. Zvláště významnou roli v tomto směru hrálo na Karlově náměstí chirurgické oddělení legendy české medicíny profesora Arnolda Jiráska (1887–1960).

Významný pedagog a chirurg se zabýval i válečnou chirurgií a zásadní moment v této oblasti můžeme najít v jeho práci na založení Ústavu válečné chirurgie při I. chirurgické klinice v roce 1935, jehož se stal přednostou. Válku poznal zblízka již jako mladý lékař, když se jako dobrovolník zúčastnil od října 1912 do května 1913 balkánské války v Černé Hoře, kde byl členem české výpravy vedené doktorem Emanuelem Rychlíkem. V letech 1. světové války potom působil v řadách rakousko-uherské armády jako chirurg nejprve na ruské frontě a od roku 1917 potom jako plukovní lékař na italském bojišti.

Jirásek po válce ovlivnil časem vývoj prakticky všech chirurgických oborů, hodně úsilí věnoval poskytování správné péče pacientům a velkou pozornost věnoval přípravě učebnic svého oboru.

Po německé okupaci v březnu 1939 byla Jiráskova klinika zabrána německou armádou a profesor byl nucen ji během šesti hodin celou vyklidit, což znamenalo propustit nebo přeložit na 200 pacientů, kteří zde byli zrovna hospitalizováni. Klinika jako taková byla zrušena, stalo se z ní pouhé oddělení a z Jiráska pouhý primář. Operovat umožňoval například Jiráskovi prof. Klaus v posluchárně své gynekologické kliniky! Vědecká práce byla českým lékařům de facto zakázána, stejně jako po zavření českých vysokých škol i výuka mediků. Přesto vědecký výzkum dál tajně probíhal i díky Jiráskovi.

První a poslední barikáda

Velkou ranou pro jeho nemocnici se stal nálet na Prahu 14. února 1945, kdy bylo usmrceno a těžce zraněno několik členů zdravotnického personálu i pacientů a budova byla zčásti zničena. Přesto byla nemocnice v několika dnech opět schopna přijímat pacienty a operovat, což mělo obrovský význam právě ve dnech Pražského povstání.

Ve válečném deníku zdravotní služby Vojenského velitelství Velké Prahy „Bartoš“ se již 5. května ve 21.10. hod. objevuje zápis Úsilí českého zdravotního personálu bylo však tak obrovské, že byli postupně přijímáni další a další zranění.

Díky Jiráskovým organizačním schopnostem a zkušenostem z válečné chirurgie a především díky disciplinovanosti a schopnosti jeho personálu obstála „ Jiráskova klinika“ i v této těžké zkoušce. Jedním z mála drobných ocenění tohoto faktu je článek „První a poslední barikáda“ v deníku Práce z 5. července 1945. U příležitosti 58. narozenin profesora Jiráska jej napsal autor, skrytý pod redakční zkratkou -kk-. V článku se mimo jiného zmiňuje, že za deset květnových dní provedli lékaři pod Jiráskovým vedením „na své barikádě“ přes 1 200 operací! V počtu zraněných Pražanů během povstání to znamená v podstatě, že každý třetí vážněji zraněný Pražan byl ošetřen bílým týmem profesora Jiráska. I proto si tento obdivuhodný muž zaslouží zmínku i po tolika letech.

Jindřich Marek

https://www.vhu.cz/prectete-si-pribeh-profesora-arnolda-jiraska-velitele-nejvetsi-bile-barikady-pri-prazskem-povstani